

Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот

Иља Луциак

Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот

Иља Луциак

Овој документ беше првично објавен во 2008 година како “Toolkit on Gender and Security Sector Reform” од страна на Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ (ОДИХР), Центарот за демократска контрола врз оружените сили од Женева (DCAF) и Меѓународниот институт за истражување и обука за унапредување на жените на Обединетите нации (УН-ИНСТРАВ).

За авторот

Др. Иља Луциак е професор и шеф на Катедрата за политички науки на Политехничкиот институт и државен универзитет во Вирџинија. Неговото истражување се фокусира врз компаративните политики, политиките во Латинска Америка, теориите на развој, род и демократизација, и насилна политичка промена. Тој има објавено бројни книги и текстови за прашања какви што се родовата еднаквост и мировните договори, родот и демократијата во земјите на Латинска Америка, демократско владеење и изградбата на сојузи на жените при повоена обнова во Централна Америка. Иља има докторирано политички науки на Универзитетот во Ајова.

Уредници

Меган Бастик и Кристин Валасек, DCAF

Благодарност

Би сакале да им се заблагодариме на следниве луѓе за нивните вредни коментари на нацртите за оваа алатка: Ханс Борн, Вилем Ф. ван Екелен, Махитаб Мекави, Рита Тапхорн, Тоне Тингсгард и на УН-ИНСТРАВ. Исто така, би сакале да им се заблагодариме на Бенџамин Бакланд, Ентони Драмонд и Мугихо Такешита за нивната помош при уредувањето и на Ања Ебнотер за водењето на проектот.

Неколку делови од оваа Алатка се потпираат врз Иља А. Луциак, "Conflict and a Gendered Parliamentary Response," Consultant report prepared for the United Nations Development Program project on Strengthening the Role of Parliaments in Crisis Prevention and Recovery, (New York: UNDP), April 2006.

Збирка алатки за родот и РБС

Оваа Алатка за Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот е дел од *Збирката алатки за родот и РБС*. Осмислена да обезбеди практичен вовед во родовите прашања за практичарите и креаторите на политики за реформата на безбедносните структури, Збирката ги опфаќа следниве 12 Алатки и соодветни Практични белешки:

1. Реформа на безбедносниот сектор и родот
 2. Реформа на полицијата и родот
 3. Реформа на одбраната и родот
 4. Реформа на правосудниот систем и родот
 5. Реформа на казниот систем и родот
 6. Гранично управување и родот
 7. Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот
 8. Креирање на политиката за национална безбедност и родот
 9. Надзорот на граѓанското општество врз безбедносниот сектор и родот
 10. Приватни воени и безбедносни компании и родот
 11. Проценка, набљудување и оценка на РБС и родот
 12. Родова обука за кадарот во безбедносниот сектор
- Прилог за меѓународните и регионалните закони и инструменти

DCAF, ОБСЕ/ОДИХР и УН-ИНСТРАВ со благодарност му оддаваат признание на норвешкото Министерство за надворешни работи за поддршката при создавањето на Збирката алатки.

DCAF

Центарот за демократска контрола врз оружените сили од Женева (DCAF) промовира добро владеење и реформа на безбедносниот сектор. Центарот спроведува истражување за добрите практики, го охрабрува развојот на соодветни норми на национално и на меѓународно ниво, дава препораки за политиката и обезбедува програми за советување и помош во земјата. Меѓу партнерите на DCAF спаѓаат влади, парламенти, граѓанското општество, меѓународни организации и актери во безбедносниот сектор какви што се полицијата, судството, агенциите за разузнавање, службите за гранична безбедност и војската.

ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) е главната институција на ОБСЕ за човечката димензија на безбедноста: широк концепт кој ја вклучува заштитата на човековите права; развојот на демократските општества со акцент врз изборите, институционалната изградба и управувањето; зајакнување на владеењето на правото; и промовирањето искрено почитување и заемно разбирање меѓу личностите како и меѓу нациите. ОДИХР придонесе за создавањето на оваа Збирка алатки.

УН-ИНСТРАВ

Меѓународниот институт за истражување и обука за унапредување на жените на Обединетите нации (УН-ИНСТРАВ) е единствениот субјект на ОН со овластување да развива истражувачки програми кои придонесуваат за зајакнување на жените и за достигнување родова еднаквост секаде во светот. Низ градење сојузи со државите – членки на ОН, меѓународните организации, академијата, граѓанското општество и други актери, УН-ИНСТРАВ:

- Презема акциски-ориентирано истражување од родово перспектива кое има конкретно влијание врз политиките, програмите и проектите;
- Создава синергии за управување со знаењето и размена на информации;
- Ги зајакнува капацитетите на клучните чинители за интегрирање на родовите перспективи во политиките, програмите и проектите.

Насловна фотографија © Keystone, EPA, Herwig Vergult, 2006.

© DCAF, OSCE/ODIHR, UN-INSTRRAW, 2008.

Сите права се резервирани.

ISBN 978-92-9222-074-7

Да се цитира како: Иља Луциак. "Parliamentary Oversight of the Security Sector and Gender." Gender and Security Sector Reform Toolkit. Eds. Megan Bastick and Kristin Valasek. Geneva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN-INSTRRAW, 2008.

Печатено од Скенпоинт

СОДРЖИНА

Акроними	iii
1. Вовед	1
2. Што е тоа парламентарен надзор врз безбедносниот сектор.....	1
3. Зошто родот е важен при парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор?.....	3
3.1 Безбедносни политики кои вклучуваат и се засноваат врз потребите	3
3.2 Ефикасни и репрезентативни институции на безбедносниот сектор	4
3.3 Правично формирање на буџетот и управување со ресурсите	5
3.4 Родова еднаквост во парламентарното одлучување.....	5
4. Како може родот да се вклучи во парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор?.....	6
4.1 Формулирајте вклучувачки безбедносни закони и политики засновани врз потреби	6
4.2 Изградете репрезентативни и ефикасни институции на безбедносниот сектор	7
4.3 Справете се со родовото насилство	8
4.4 Зголемете ја застапеноста на жените во парламентите и во парламентарното одлучување за безбедноста.....	8
4.5 Применете правично буџетирање и јавни набавки.....	10
5. Вклучување на родот во парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор во специфични контексти	12
5.1 Постконфликтни земји.....	12
5.2 Развиени земји.....	15
6. Клучни препораки за пратениците	16
7. Дополнителни извори.....	17

АКРОНИМИ

ИПУ	Интерпарламентарна унија
НАТО	Организација на североатлантскиот договор
НВО	Невладини организации
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
ОГО	Организации на граѓанското општество
ОН	Обединети нации
РДР	Процес на разоружување, демобилизација и реинтеграција
РН	Родово насилство
ЦЕДАВ	Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација кон жените

Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот

1 Вовед

Парламентите играат суштинска улога во реформата на безбедносниот систем. Како претставници на интересите на граѓаните, пратениците имаат клучна законодавна и надзорна улога, правејќи ја извршната власт одговорна. Парламентите ги одобруваат буџетите, ја ревидираат и применуваат легислативата врзана за безбедносниот сектор и имаат клучна поврзувачка функција меѓу владата и граѓаните во оформувањето на националниот дијалог за безбедноста. Тие се единствените избрани тела на национално ниво кои можат да зборуваат за сите граѓани и да ги бранат нивните безбедносни интереси. Кога пратениците ги земаат предвид родовите прашања – што вклучува и разбирање на различните безбедносни потреби на мажите, жените, девојчињата и момчињата – тие го зајакнуваат надзорот врз безбедносниот сектор. Родово одговорниот надзор може да обезбеди вклучувачки безбедносни политики базирани врз потребите; да ја зајакне оперативната ефикасност на институциите во безбедносниот сектор и да ги направи одговорни за правично формирање на буџетот.

Оваа алатка сака да фрли светлина врз важноста на парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор и придобивките што ги извлекуваат пратениците од вклучувањето на родовата перспектива во нивната работа. Главната целна група на национално ниво ги опфаќа пратениците, парламентарната служба и политичките партии. Членовите и персоналот на регионалните парламентарни тела какви што се Панафриканскиот парламент, Централноамериканскиот парламент, Европскиот парламент и парламентарните собранија на ОБСЕ и на НАТО исто така се целна група; како и парламентарните институции и групи како на пример Асоцијацијата на европски пратеници за Африка, која презема активности за парламентарна помош. Владината реформа на безбедносниот сектор, проектните офицери на управата, организациите на граѓанското општество, истражувачите и претставниците на академијата кои работат на пресекот на безбедноста, парламентите и родот исто така ќе имаат корист од оваа алатка. По кусата расправа за природата на парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор, оваа алатка ги изложува важноста и придобивките од вклучувањето на родот во работата на пратениците на безбедносните прашања. Дава предлози за тоа како да се вклучи родот во парламентарниот надзор, а опфаќа и дел кој се однесува на родот и парламентарниот надзор во специфични контексти на постконфликтните и во развиените земји. Алатката завршува со клучни препораки и дава листа на дополнителни извори за практичарите.

2 Што е тоа парламентарен надзор врз безбедносниот сектор?

Утврдената дефиниција за парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор гласи: „*Законодавната власт врши парламентарен надзор така што носи закони кои ги дефинираат и регулираат безбедносните служби и нивните овластувања и усвојува соодветни средства во буџетот. Ваквата контрола може да опфати и востановување парламентарен народен правобранител или комисија која може да започне истрага поради поплаки од јавноста*“.

Доброто владеење бара парламентарен надзор. Парламентот е во самата суштина на демократијата, служејќи како бедем против автократското владеење. Парламентот има моќ над паричникот и така ги определува буџетите врз кои се потпира безбедносниот сектор. Исто така, тој ги создава легалните параметри за безбедносните прашања. Во зависност за која одделна држава станува збор, ова се некои од активностите што може да ги преземе парламентот за да го надгледува безбедносниот сектор²:

- Да одобрува, отфрла или предлага измени на безбедносните политики и законите за одбрана.
 - Да одржи парламентарна расправа
 - Да постави парламентарно прашање и да покрене интерпелација (да бара владин претставник да објасни некој чин или политика).
 - Да повика на национални консултации за безбедносните прашања.
 - Да нарача истражување.
- Да ги усвои и надгледува буџетските одредби поврзани со безбедноста
- Да прогласи или да заврши вонредна состојба или војна.
- Да одобри или отфрли владини предлози за:
 - Меѓународни договори, сојузи или испраќање војска во странство.
 - Назначување безбедносен персонал на високо ниво.
 - Големи набавки на оружје.
- Ги набљудува и проценува безбедносните политики и програми.

- Да започне парламентарна истрага или расправа.
- Да побара оценка за спроведувањето на некоја политика/програма од власта или да најми консултанти да спроведат посебна ревизија на постигнатото.
- Да го институционализира или ревидира функционирањето на механизмите за ревизија, на пример народен правобранител за одбрана.

Постои мноштво од клучни актери во парламентарниот систем:

- **Пратеници**, или членови на парламентот, се претставници избрани во парламентот од страна на граѓаните. Тие можат да осигураат дека грижите на граѓаните се земени предвид во политиките кои се однесуваат на безбедноста, а се предложени од извршната власт. Тие можат да одржат јавни расправи, да им обезбедат релевантни информации на групите од граѓанското општество и, во некои случаи, одделни пратеници користат средби во градското собрание за да дискутираат за владината политика со своите избирачи. Оваа последна функција, да служат како мост со јавноста, без оглед дали е тоа на партиско или на ниво на поединечен законодавец – многу го зајакнува легитимитетот на парламентарното одлучување за безбедносните прашања.
- **Политичките партии** се главните составни делови на парламентот. Организационото ткиво на најголем број парламенти е изградено околу нив. Во најголемиот број политички системи, политичките партии, а не самите парламенти, се главната врска меѓу одлучувачите и граѓанското општество. Политичките партии имаат свои специфични позиции за безбедносниот сектор и ја користат законодавната власт како форум за да ги изнесат своите ставови пред јавноста.
- **Парламентарната служба** игра централна улога во функционирањето на парламентот. Службата претставува складиште за експертиза на кое се потпираат пратениците и политичките партии. Професионалната служба обезбедува континуитет на дискусијата за комплексните безбедносни прашања и може да обезбеди историски контекст. Така, службата е клучен елемент за обезбедување ефикасен надзор врз безбедносниот сектор.
- **Парламентарниот народен правобранител** стана вообичаен во Европа како механизам за наметнување на надзорната функција на парламентот. Во Западна Европа, со исклучок на Германија, Грција, Италија, Луксембург и Швајцарија, сите земји имаат народни правобранители на национално ниво. Италија и Швајцарија имаат народни правобранители на регионално и на општинско ниво, додека пак германскиот Бундестаг има Комитет за поплаки кој „служи како функционален еквивалент како и воениот народен правобранител за поплаки од оружените сили“³.
- **Граѓанското општество** може да биде ефикасен партнер за поддршка на пратениците во напорите да го реформираат безбедносниот сектор. Парла-

ментите можат да употребат различни средства за интеракција со граѓанското општество како на пример одржување национален дијалог, организирање јавни парламентарни расправи за предложените закони или да бараат презентации од експерти. Такви врски се одамна воспоставена традиција во многу општества.

Разликите во способноста за вршење парламентарен надзор во светот се очигледни. Парламентите со историја на силни законодавни овластувања, легитимитет заснован на широк мандат од народот и историја на обемен надзор врз извршната власт, ќе бидат пофикасни во контролирањето на безбедносниот сектор отколку парламентите во многу земји во развој и транзиција кои не работат во такви поволни услови. Законодавците во општествата погодени од конфликт и транзиција се соочуваат со политички, уставни и со ограничувања на средствата кои ја попречуваат нивната ефикасност. И покрај структурните и институционалните недостатоци, парламентите имаат централна улога во осигурувањето дека реформите на безбедносниот сектор се вклучувачки процес.

Сите парламенти се ограничени од комплексноста карактеристична за прашањата кои се однесуваат на реформата на безбедносниот сектор и така се соочуваат со заеднички **предизвици** при нивните напори да вршат ефикасен надзор. Без оглед дали станува збор за Конгресот на САД кој сака да го напише одново ПАТРИОТ актот на САД со цел да владее во фанатичната извршна гранка непосредно по 11 септември, Европскиот парламент загрижен за одбранбената политика на Европската унија или законодавната власт во некоја арапска држава настојувајќи да го наметне својот авторитет непосредно по конфликт, сите законодавци го делат сфаќањето за комплексноста со кои се соочуваат парламентите кога се обидуваат да воспостават контрола врз воените и полициските сили. Парламентите се ограничени и од недостиг од експертиза и од супериорноста што ја има извршната гранка во безбедносната арена. На пример, претседателите и нивните кабинети честопати се потпираат на законите за тајност за да го попречат слободниот пристап до информации на парламентот.

Понекогаш, големите предизвици исто така претставуваат и големи можности. На пример, конфликтните ситуации им даваат на парламентите важна можност да станат ефикасно вклучени во реформата на безбедносниот сектор. Непосредно по граѓански војни или други форми на насилна политичка промена, парламентот има силен мандат да ги претставува интересите на граѓаните вршејќи ги своите функции на надзор и законодавство со цел да се подобри безбедноста на луѓето.

3 Зошто родот е важен при парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор?

Родот се однесува на одредените улоги и односи, личните карактеристики, ставови, однесувања и вредности кои општеството им ги припишува на мажите и на жените. Оттаму поимот „род“ се однесува на научените разлики меѓу мажите и жените, додека поимот „пол“ се однесува на биолошките разлики меѓу мажите и жените. Родовите улоги во и меѓу културите се многу различни и можат да се сменат со текот на времето. Зборот род не се однесува само на жените или мажите туку и на односот меѓу нив.

Вклучување на родот во главните токови е процес на проценка на влијанието на која било планирана активност врз жените и мажите, вклучувајќи ги и легислативата, политиките или програмите во сите области и на сите нивоа⁴.

За повеќе информации види ја Алатката за РБС и родот

3.1 Безбедносни политики кои вклучуваат и се засноваат врз потребите

Парламентите вклучени во реформата на безбедносниот сектор имаат полза од вклучувањето на родовата перспектива во нивните основни функции. Пратениците, како избрани претставници на одредени избирачи, имаат обврска да се осигураат дека безбедносните потреби на жените, мажите, девојчињата и момчињата се вклучени во изготвувањето безбедносни политики. Мажите, жените, девојчињата и момчињата се соочуваат со различни закани за нивната безбедност. Родовото насилство (РН), е една од најчестите закани

за безбедноста на луѓето во светот. Жените и мажите имаат различен пристап до здравствените услуги, образованието, овластувањата за донесување одлуки и до други ресурси, што влијае врз секој аспект од нивната безбедност. Процесите за создавање на политиката за национална безбедност честопати се фокусираат врз надворешните безбедносни закани како тероризмот и оружјето за масовно уништување и врз подготвеноста на воените сили. Законите и политиките со кои се регулира вршењето полициска служба, правосудните, затворските, граничните служби, разузнавањето, одбранбените сили и приватните компании за обезбедување често се формулирани без да се посвети внимание на тоа дека тие можат различно да се одразат врз различни сегменти на заедницата. Сепак, пратениците можат да ги употребат своите законодавни, буџетски и други овластувања за надзор за да се осигураат дека безбедносните закони и политики ги задоволуваат потребите на сите нивни избирачи, земајќи ги предвид РН и другите аспекти на различниот пристап на мажите и жените до безбедноста.

Зголеменото вклучување на жените во безбедносниот сектор, отвора нови прашања што треба да ги разгледаат парламентите, опфаќајќи теми како што се обуката, правилата за облекување и сместувањето. Истовремено, постојат традиционални потреби на безбедносниот сектор на кои дури неодамна им беше посветено поголемо внимание, какви што се соодветната обука на полицискиот персонал за одговор на домашното насилство и на други форми на РН. Вниманието посветено на овие важни прашања создава сигурност и доверба во институциите на власта кај традиционално маргинализираните сектори. Тоа исто така го зајакнува легитимитетот на парламентот.

Натаму, кога парламентите вклучуваат широк опфат на актери од граѓанското општество, како претставници на организациите на жените, во процесите на создавање закони и политики, тоа ја зголемува одговорноста и легитимитетот на безбедносните политики, безбедносните институции и на самиот парламент (види Пример 1).

Пример 1 Создавање родово одговорни безбедносни политики во Јужноафриканската Република⁵

Јужноафриканскиот процес за реформирање на безбедносниот сектор по апархејдот, често се употребува како пример за вклученост и учество на родот.

Во 1996 година, Бела книга за националната одбрана на Република Јужна Африка беше подготвена од Лори Нејтан од Универзитетот во Кејп Таун. Првата верзија на документот предизвика бројни коментари од организациите на граѓанското општество и од членовите на одбранбената индустрија. Вклучуваше фокус врз безбедноста на луѓето и го нагласуваше создавањето несексистиичка институционална култура, вклучувајќи обврска за Министерството за одбрана да ги утврди и елиминира дискриминаторските практики и ставови во оружените сили. Згора на тоа, бараше афирмативна акција и програми за еднакви можности како и признавање на правото на жените да служат со сите рангови и позиции, вклучувајќи и борбени улоги.

Белата книга исто така бараше преглед на одбраната за да се потенцираат оперативни детали какви што се доктрината,

осмисленоста на силите, логистиката, вооружувањето, човечкиот кадар и опремата. На инсистирање на пратеничките и на други, парламентарниот Заеднички постојан комитет за одбрана повика на национални консултации како дел од процесот на ревизија на одбраната. Низа мерки беа преземени со цел да се осигура учество на јавноста, вклучувајќи употреба на воени авиони и автобуси за превоз за религиозните и лидерите на заедниците, НВО активистите и претставници на организациите на жените на регионалните средби и работилници.

Локалните организации на жените беа од витално значење за свртување на вниманието кон претходно игнорирани прашања како влијанието на војската врз животната средина и сексуалното вознемирување на жените од страна на персоналот во војската. Како одговор на овие прашања, два нови поткомитети беа формирани во Секретаријатот за одбрана. По двегодишен процес, партиципативната ревизија на одбраната помогна да се изгради национален консензус околу одбранбените прашања и создаде легитимитет за новите безбедносни структури.

Пример 2 Придонесот на пратениците на Руанда за постконфликтна обнова

По геноцидот во Руанда, реформите на изборниот систем, вклучувајќи легислативни квоти, помогна Руанда да стане светски лидер во поглед на учеството на жените во парламентот со 48,8% жени меѓу пратениците⁸. Искуството на Руанда ја покажува разликата што значителниот број пратенички може да ја направи во постконфликтната обнова. Пратениците ја востановија првата парламентарна групација која ги надмина партиските граници и ги вклучи и Хутите и Тутсите. Таа се осврнa на прашањата на безбедноста на жените, без оглед на нивната етничка и партиска припадност, иницирајќи закони за правото на жените да наследуваат имот и правото на вдовиците да бараат имот од машките роднини на нивните починати сопрузи, и за РН⁹. Владата создаде министерство посветено на зајакнување на жените, а во 2001 беше изготвена национална родова политика. Ова го поплочи патот за тоа родот да биде идентификуван како еден од трите трансферзални

приоритети во процесот на ревидирање на стратегијата за намалување на сиромаштијата. Владата спонзорираше екстензивно истражување за различните аспекти на родовите неповолности. Наодите беа дел од расправата за препреките за родовата еднаквост и како тие можат да се надминат, која се водеше во секое министерство и владин ресурс. Како резултат на ова, Министерството за земјоделство е посветено на зголемување на бројот на жени опфатени со неговите продолжителни програми; Министерството за образование се бори да го зголеми бројот на девојчиња кои остануваат во училиште; структурите на власта во провинциите се посветени на промовирање на застапеноста на жените во локалните процеси на одлучување; а вежбите за родово формирање на буџетите се користат за да се обучат државните службеници како да ги преведат политичките одлуки во конкретни активности преку распоредување на средствата¹⁰.

3.2 Ефикасни и репрезентативни институции на безбедносниот сектор

Парламентите можат да вршат надзор врз достигнувањата на безбедносните институции и персонал преку промовирање на образованието, воведување кодекси на однесување, востановување механизми за одговорност и преку ревидирање на кадровските политики. Вклучувањето на родовите прашања е суштинско за оперативна ефикасност и ефективност во безбедносниот сектор – опфаќајќи ги оружените сили, полицијата, граничните власти, судскиот и казниот систем – и така треба да биде набљудувано од парламентот. Се покажа дека институциите на безбедносниот сектор се оперативни поефикасни доколку го зголемат учеството на жените и ги намалат нивоата на дискриминација, сексуално вознемирување и насилство. Учеството на жените во безбедносните служби, исто така е клучен аспект за создавање репрезентативни институции на безбедносниот сектор, кои ќе уживаат поширока доверба кај јавноста.

Види ги алатките за Реформа на полицијата и родот и за Реформа на одбраната и родот

Парламентите можат да воведат проактивни мерки за одговорност за да го зголемат учеството на жените и да ги намалат дискриминацијата и насилството. На пример, улогата на парламентот е да усвојува закони со кои ќе се обезбеди дека сите позиции во институциите на безбедносниот сектор им се достапни на жените, вклучувајќи ги и борбените позиции. Во 2000 година, израелскиот парламент усвои амандман на Законот за безбедносна служба со кој сите воени професии им стана достапни на жените⁶. Со оглед на тоа дека парламентите го контролираат составот и мандатот на мировните мисии, тие имаат можност да побараат поголемо учество на жените.

Зголемена е свеста дека ваквите мисии се поефикасни кога нивните членови имаат поминато родова обука, а самите сили вклучуваат жени во командната структура, како и во единиците. Жените војници се посвесни за потребите на популацијата на која и служат и поголема е веројатноста да им се обратат маргинализираните сектори на општеството⁷.

Парламентите исто така играат суштинска улога во спречувањето и во повикувањето на институциите од безбедносниот сектор на одговорност за дискриминација, сексуално вознемирување и кршење на човековите права. Од скандалите со учеството на мировници во сексуална експлоатација и трговија со луѓе, преку високите нивоа на сексуално вознемирување на жените во воените сили до сексуалните напади од страна на затворскиот персонал, овие форми на РН се кривични дела кои ја намалуваат ефикасноста на безбедносните служби. Како одговор на ова, пратениците можат да усвојат политики кои востановуваат кодекси на однесување, да донесат легислатива за дисциплински мерки, да востановат народен правобранител за одбрана и/или род, да побараат длабински истраги и да набљудуваат дали се извршуваат казните.

Еден пример е резолуцијата на Европскиот парламент за учество на жените во мирно разрешување на конфликтите, донесена во 2001 година. Таа ги повикува земјите - членки да преземат широк опфат од активности за да се зголеми учеството на жените и родовата одговорност во контекст на мировните и другите иницијативи врзани за безбедноста. Освен задолжителната родова обука за воениот персонал и за кадарот вклучен во политиките кои се однесуваат на конфликти, резолуцијата повикува на регрутирање и номинирање повеќе жени во дипломатските служби и ја промовира употребата на исклучиво женски тимови за одржување мир, за утврдување на фактите и за помош. Во однос на кршењето на човековите права, резолуцијата го осудува несоодветното сексуално однесување на војниците вклучени во мировните операции; повикува на акција против трговијата со луѓе; и препорачува мировниците да бидат придружувани од набљудувачи на почитувањето на човековите права, за да се осигури дека се поддржуваат меѓународните закони.

3.3 Правично формирање на буџетот и управување со ресурсите

Парламентите ги усвојуваат и ги надгледуваат буџетите поврзани со одбраната. Контролата на буџетот е еден од најзначајните начини на кои тие можат да влијаат врз владината политика¹¹. Парламентарните комитети исто така играат значајна улога во набавката на оружје и воена опрема. Анализирање на буџетите за воените и полициските сили низ родова оптика – познато како родово буџетирање – може да биде важна алатка што ќе им помогне на парламентите да ги препознаат различните безбедносни потреби на жените, мажите, момчињата и девојчињата и да се осигураат дека ним им е даден соодветен приоритет и дека се обезбедени со ресурси. Исто така, може да покаже дали за родовите иницијативи, како на пример обезбедувањето родово обука за кадарот во безбедносниот сектор, има издвоено доволно средства.

Родовото буџетирање останува предизвик бидејќи самото економско одлучување е далеку од родово рамнотежено. Како и во случајот на клучните функции во безбедносниот сектор, жените се премалку застапени кога станува збор и за економското одлучување. Во 2005 година, само дваесет жени во целиот свет беа на функции одговорни за финансиите и буџетот¹². Сепак, повеќе од педесет држави имаат усвоено иницијативи за родово формирање на буџетите, при што околу половина од нив ги имаат институционализирано ваквите програми¹³. Меѓу државите – членки на Советот на Европа, нордиските држави, Австрија, Белгија, Франција, Германија, Велика Британија, Ирска, Полска, Шпанија, Швајцарија и Турција имаат применето иницијативи за родово буџетирање¹⁴.

3.4 Родова еднаквост во парламентарното одлучување

За да се зајакне легитимитетот и репрезентативноста на парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор, постои потреба да се зголеми бројот на пратенички. Формален родов паритет во политичкото одлучување, и покрај извесното подобрување на застапеноста на жените во последните години, сè уште е далечна цел. Значајно е тоа што, процентот на парламенти со помалку од 10% застапеност на жените падна од 63% во 1995, на околу 30% во 2007 година¹⁵. Во исто време, сè уште има седум држави, од оние кои доставуваат податоци до ИПУ) кои немаат ниту една жена во парламентот.

Во 2007 година, помалку од 20% од пратениците во светот беа жени (види Табела 1).

Табела 1 Родов состав на парламентите во светот, 2007 (еднодомни или долниот дом)¹⁶

Регион	% на пратенички	% на пратеници
Нордиските држави	41,6	58,4
Европа ОБСЕ (со нордиските земји)	20,4	79,6
Америките	20,0	80,0
Европа ОБСЕ (без нордиските држави)	18,4	81,6
Супсахарска Африка	17,2	82,8
Азија	16,6	83,4
Пацификот	13,1	86,9
Арапските држави	9,6	90,4
Светски просек	19,6	80,4

Само нордиските држави имаат парламенти чиј родов состав постојано се ближи до родов паритет. Неодамна Руанда се приклучи кон оваа елитна група и избра парламент во кој има еднаква застапеност на мажи и жени (види Пример 2). Иако е постигнат значаен напредок од 1995 година, кога застапеноста на жените во парламентите беше малку над 11%, родовиот јаз сè уште е значителен.

Недостигот од родово рамнотежа во светските законодавни и во извршните тела кои носат одлуки е структурна пречка за парламентарното одлучување за безбедноста и одбраната да се направи порепрезентативно. Општо земено, жените имаат само мал дел од министерските функции во светот, нерамнотежа која е особено видлива во областите на одбраната и правосудството. Во 2005 година, од 183 држави во кои е извршена проценка, само 12 жени биле на чело на министерствата за одбрана и за прашања на ветераните и имаше само 29 министерки за правда. Од 97 парламенти кои поднесувале податоци за родовиот состав на нивните парламентарни комитети во 1997, само 3% имале жена за претседавач со комитетот за одбрана. Сè на сè, помалку од 20% од претседавачите со сите парламентарни комитети беа жени¹⁷. Така, еден од предизвиците е да се вклучи поголем број пратенички во комитетите за безбедност и да се назначуваат жени на клучните функции во одбраната, полицијата и правдата.

Под еднаква застапеност на жените и мажите во демократскиот процес на надзор го зајакнува легитимитетот на парламентарното одлучување. Оттаму, парламентите сами ќе имаат полза од третирањето на нееднаквите односи на силите во општеството и од обезбедувањето формална, правна еднаквост меѓу жените и мажите.

4 Како може родот да се вклучи во парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор?

“Како пратеници, жените можат да играат клучна улога барајќи одговорност и транспарентност од безбедносните служби; определувајќи буџети и политики кои ќе обезбедат дека воените трошоци не одземаат ресурси од развојните прашања какви што се образованието, животната средина, социјалната служба и здравствената грижа; вклучувајќи ја јавноста во дебата и дијалог за овие прашања; и обезбедувајќи демократска застапеност во новите безбедносни структури. Во Јужноафриканската Република, пратеничките го промовираа учеството на јавноста во реформскиот процес со вклучувањето на НВО при формулирањето на новите политики. Тие исто така зазедоа став, барајќи искреност и транспарентност кога довор за оружје беше склучен без јавна дебата и имаше мноштво тврдења за корупција. Жените исто така ја критикуваа владата поради трошењето на сиромашните средства на оружје наместо на олеснување на сиромаштијата, и една клучна пратеничка поднесе оставка во знак на протест поради договорот¹⁸.

Може да се заклучи дека вклучувањето на родот во парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор е суштинско за доброто владеење и за одржлив развој. На пример, постои врска меѓу родовата еднаквост и пониските нивоа на внатрешдржавни оружени конфликти. Земањето на родовите аспекти целосно предвид при реформирањето на безбедносниот сектор ги прави идните конфликти помалку веројатни. Родовата правичност во одлучувањето и во безбедносниот сектор е од полза за сите членови на општеството. Како што беше спомнато, „колку е повисока стапката на застапеност на жените во парламентот толку помало ќе биде нивото на таа држава за внатрешдржавен оружен конфликт“¹⁹.

Почитување на обврските од меѓународните закони и инструменти

Вклучување на родот во парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор е исто така неопходно заради почитување на меѓународните и регионалните закони, инструменти и норми во врска со безбедноста и родот. Меѓу клучните инструменти спаѓаат:

- Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација кон жените (ЦЕДАВ, 1979)
- Пекиншката Декларација и Платформа за акција (1995)
- Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на Обединетите нации за жените, мирот и безбедноста (2000)

За повеќе информации, ве молиме погледнете го Прилогот за меѓународните и регионалните закони и инструменти во Збирката алатки.

Сите земји, без оглед дали уживале во долги периоди на мир и демократска власт или неодамна излегле од насилен конфликт, мора да се соочат со комплексните, тешки прашања кои се однесуваат на безбедносниот сектор. Во исто време, специфичните предизвици и можности околу парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор се разликуваат меѓу земјите. Оттаму, секоја стратегија мора да биде прилагодена на специфичниот реформски контекст. На пример, во многу развиени општества, прашањата за вклучувањето на жените поцелосно во воените и полициските сили, како и еднаквата плата или можности за унапредување често имаат предност, додека пак во општествата погодени од конфликт прашањата какви што се заштитата на жените и девојчињата од РН влошено од војна, може да доминираат на агендата. Оваа Глава претставува некои практични стратегии додека специфични контексти се разработени во Глава 5.

4.1 Формулирајте вклучувачки безбедносни закони и политики засновани врз потреби

Улогата на парламентот е да ги претставува честопати различните интереси присутни во општеството и да ја искористи својата „способност да изгради врски во парламентот и во пошироката заедница“²⁰. Денес, парламентите „често несоодветно ги вклучуваат невладините актери“²¹. Парламентите во општествата погодени од конфликт, особено, имаат тенденција за слаби врски со своите избирачи. Многу пратеници бараат контакт со гласачите само за време на изборниот период. За да го зајакнат својот легитимитет, парламентите мора да достигнат до своите избирачи, „зголемувајќи ги врските меѓу парламентот и другите партнери во управувањето како што е граѓанското општество“²².

Во контекст на земјите погодени од војна или во транзиција, граѓанското општество започнува да игра поактивна улога. Неколку африкански парламенти, меѓу кои оние во Либериа, Сомалија и Зимбабве, се сè повеќе ангажирани за соработка со организациите на граѓанското општество. Во Централна Америка исто така наоѓаме слични врски меѓу парламентите и невладините организации. Сепак, иницијативите за ваквите дијалози ретко доаѓаат од парламентот²³.

Од родова перспектива, организациите на жените се клучни сојузници во парламентарните напори за засилување на родовата еднаквост. Родово одговорни политики усвоени од парламентот често потекнуваат од предлози произлезени од граѓанското општество кое, за возврат, има интерес за олеснување на нивното спроведување. На пример, женските групи во многу земји се активно ангажи-

рани во кампањи против РН. Како резултат, парламенти-те кои ги имаат зајакнато нивните закони против домашното насилство можат да сметаат на поддршката од женските групи за спроведувањето на овие закони.

Парламентите имаат клучна улога во постигнувањето вклучувачка безбедност донесувајќи родово одговорна безбедносна легислатива и политики. Практичните стратегии вклучуваат:

Партиципативни процеси

- Поставете механизми за јавна дебата и консултации, какви што се јавните расправи, за да го олесните придонесот на граѓанското општество во политиките кои се однесуваат на одбраната, вршењето полициска служба, граничното управување, правосудните и казнените прашања.
- Охрабнете ги организациите на жените да учествуваат во процесите на консултации за политиката.
- Некои пратеници можат да се стават на располагање за да ги сослушаат грижите на урбаните и руралните женски организации.

Родово одговорни безбедносни закони и политики

- Внесете родови содржини во безбедносните закони и политики, како на пример третирање на РН и промовирање целосно и еднакво учество на мажите и жените во институциите на безбедносниот сектор.
- Употребувајте родово вклучувачки („полициски службеници“) и родово специфичен јазик („мажите и жените во воениот персонал“) каде што е соодветно.
- Побарајте совет од експерти по родови прашања при изготвувањето и ревидирањето на безбедносните политики.
- Спроведете проценка за влијанието врз родот на предложените и постоечките родови политики.

Родова обука и мандати за создавачите на безбедносна политика

- Обезбедете им на пратениците и на нивниот персонал, особено на оние во комитетите за одбрана и безбедност, обука за прашањата на родот и безбедноста.
- Осигурете се дека родовите прашања се вклучени во мандатите на комитетите за одбрана и безбедност.

Види ја Алатката за Креирање на политика за национална безбедност и родот

4.2 Изградете репрезентативни и ефикасни институции на безбедносниот сектор

Ефикасните безбедносни институции истовремено се репрезентативни и ги разбираат родовите безбедносни потреби на популацијата на која и служат. Оперативната ефикасност и ефективност може да се зајакнат ако се земе предвид родот, особено низ на-

пори за зголемување на застапеноста на жените и спроведувањето родово обука.

Жените обично се забележливо малцинство во институциите на безбедносниот сектор, вклучувајќи ја полицијата, воените сили, судството, казнените институции и граничните служби. На пример, жените – полицајци претставуваат само четири проценти од националната полиција на Руанда²⁴. Парламентите можат да побараат квоти или други мерки на позитивна дискриминација во промената на составот на безбедносниот апарат. На пример, пред војната на Косово немаше полицајки²⁵. Квоти беа успешно воведени и жените сега претставуваат 14% од полицијата во оваа територија управувана од ОН, што му се припишува на воведувањето задолжителна квота²⁶. Според овој нов систем, 20% од сите регрути мора да бидат жени²⁷. Либериа усвои квота од 20% за вклучување на жените во полициските и оружените сили. Во 2004 година имаше само 11 судијки наспроти 32 судии во Европскиот суд за човекови права. Европското парламентарно собрание усвои резолуција дека повеќе нема да ги разгледува листите со кандидати на кои нема да се наоѓа барем по еден кандидат од двата пола. Ова правило беше сменето една година подоцна за да дозволи еднополови кандидатски листи, под услов тие да се од премалку застапениот пол во Судот (моментно тоа се жените). Парламентите ги одобруваат буџетите за програмите за обука на безбедносниот сектор и можат да ја искористат својата надзорна функција за да побараат вклучување посебна родово обука како и за воведување на родовите прашања во сржта на наставната програма за обука. На пример, лидерките во Бурунди, за време на мировните преговори, тврдеа дека е од суштинско значење безбедносните сили да “добајат техничка, морална и граѓанска обука ... со посебен акцент на заштитата на жените и децата²⁸”.

Практичните стратегии вклучуваат:

Родова обука за кадарот во безбедносниот сектор

- Осигурете се дека сиот персонал во безбедносниот сектор има поминато низ обука за родово чувствителност.

Види ја Алатката за Родова обука на персоналот во безбедносниот сектор

Иницијативи за зголемување на регрутирањето, задржувањето и напредувањето на жените

- Набљудувајте ја примената на меѓународните, регионалните и националните обврски во однос на целосното и еднаквото учество на жените.
- Обезбедете дека легислативата со која се регулира учеството во институциите на безбедносниот сектор го промовираат учеството на жените и на другите премалку застапени и исклучени групи.
- Вршете надзор врз кадровската и политиката за регрутирање, обуката и управувањето на институциите во безбедносниот сектор. Ова се клучни елементи во осигурувањето дека институциите во безбедносниот сектор промовираат целосна и еднаква застапеност на жените и мажите, работат ефикасно, се недискриминаторски и се справуваат со родовите несигурности.
- Барајте зголемувањето на застапеноста на жените

во институциите на безбедносниот сектор да биде задолжителна цел.

4.3 Справете се со родовото насилство

Пратениците вклучени во реформата на безбедносниот систем треба да му посветат посебно внимание на РН, како и на законите за сопственост врз земјиштето, наследувањето, бракот и сексуалната ориентација.

Види ја Главата за реформа на законот во Алатката за Реформа на правосудството и родот

Керолајн Мосер нагласи дека „и жените и мажите како општествени актери ги искусуваат насилството и конфликтот различно и тоа и како жртви и како извршители“²⁹. Поверојатно е дека репрезентативните безбедносни сили ќе бидат свесни и чувствителни за влијанието на РН, без оглед дали тоа се однесува на домашното насилство во Западна Европа или во САД или за последиците од силувањето за време на војна во Африка или на Балканот.

Парламентите можат да се справат со РН така што ќе обезбедат дека постоечките закони го препознаваат ваквото насилство и така што ќе донесат нова легислатива која ги опфаќа сите форми на РН и определува соодветни казни за извршителите. При постконфликтната обнова на правосудниот систем, пратениците може да се осигураат дека РН е вклучено во мандатот на комисиите за вистина и на специјалните судови кои се востановуваат непосредно по војната. Натаму, парламентот може да служи како форум за подигнувањето на општествената свест за родовото влијание на насилството.

Бута, Феркс и Банон потенцираат дека „политиките за РН треба за цел да ги имаат и мажите и жените“, за да „допрат до сите вклучени актери (преживеаните, семејствата на преживеаните, сведоците и извршителите)“³⁰. Иако се признава дека мажите се под влијание на РН, постојните политики не ги земаат предвид потребите на мажите – жртви³¹. Оттаму, при поддржувањето на вклучувачката безбедност, пратениците треба да го свртат вниманието и кон жените и кон мажите кои преживеале сексуално насилство.

Новите полициски сили бараат обука која ќе биде поефикасна во одговорот на родовите злосторства. Прифаќајќи ја оваа реалност, посебни програми за обука се применети во државите низ светот. На пример, во 2002 година, една третина од полициските сили на Руанда поминаа низ обука за зајакнување на нивниот одговор во случаите кои се однесуваат на сексуални или родови злосторства³². Исто така, треба да се воведат механизми со кои ќе се спречи кадарот во безбедносниот сектор да извршува РН и тие да бидат одговорни за своите злосторства.

Практичните стратегии вклучуваат:

Донесете сеопфатна легислатива за забрана и казнување на РН

- Осигурете се дека сите форми на родово насилство, вклучувајќи го брачното силување, силување маж од маж, присилната бременост и абортус и „убиството поради чест“ се злосторства со казни пропорционални со нивната сериозност.
- Осигурете се дека правните дефиниции на силувањето и другите сексуални прекршоци се родово неутрални, и дека сексуалните прекршоци се третираат еднакво без оглед дали се појавуваат во или надвор од интимна врска.
- Набљудувајте го спроведувањето на меѓународните, регионалните и националните обврски за елиминирање на РН.

Безбедносните институции и персонал да бидат одговорни за спречување и одговор на родово насилство

- Обезбедете јасна легислатива и кодекси на однесување за одговорноста на персоналот во безбедносниот сектор за кршење на човековите права, вклучувајќи и дисциплински мерки.
- Набљудувајте ги поплаките, истрагата и казнувањето на кршењето на човековите права од страна на кадарот во безбедносниот сектор, со цел да се запре неказнивоста на РН.
- Воспоставете истражувања/студии за природата и опфатот на РН и дискриминацијата во институциите на безбедносниот сектор.

Народен правобранител

- Размислете за создавање позиција, како на пример народен правобранител, со специјални овластувања да го надгледува вклучувањето на родовите прашања во одбраната и во другите институции на безбедносниот сектор и/или обезбедете дека таквата надзорна позиција ги испитува родовите прашања. Парламентарни народни правобранители се институционализирани во многу држави. Во Германија, на пример, посебен народен правобранител се занимава со прашањата на оружените сили. Народните правобранители можат да бидат ефикасни застапници и да играат клучна улога во фрлањето светлина врз влијанието и на домашното насилство и на злосторствата врзани за конфликт.

4.4 Зголемете ја застапеноста на жените во парламентите и во парламентарното одлучување за безбедноста

Парламентите можат да преземат најразлични активности за да го зголемат бројот на пратеничките, како и да го зголемат нивното учество во комитетите за одбрана и безбедност. На пример, пратениците можат да спроведат изборна реформа за да ја обезбедат целосната вклученост на жените и малцинствата во политичките процеси. Меѓу важните прашања за парламентот спаѓаат типот на изборен систем што ќе се користи и воведувањето изборни и партиски квоти.

Изборните квоти играат важна улога во промената на родовиот состав на парламентите во светот. Околу четири-

Табела 2 Трансформирање на парламентот: држави кои достигнаа 30%, 2007 година³⁴

Земја	Изборен систем	Постоене квоти(1)	% жени во НС (2)
Руанда	Мнозински: првиот го добива местото	ДА Тип 1: Уставот востановува квота за жени. Тип 2: 24 од 80 места во Народното собрание се резервирани за жени Тип 3: 20% советници во областите се резервирани за жени.	48,8 (2005)
Шведска	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: 50% квота за жените во Социјалдемократската работничка партија, во Партијата на левицата и во Партијата на зелените.	47,3 (2006)
Финска	Пропорционална застапеност: систем на листи	НЕ	42,0 (2007)
Костарика	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 2: 40% квота за жените на сите јавни избори Тип 4: 40% квота за жените во Националната ослободителна партија и во Партијата за христијанско-социјално единство; 50% во Партијата за граѓанска активност.	38,6 (2006)
Норвешка	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: 40% квота за жени во Социјалистичката левичарска партија, Норвешката работничка партија, Партијата на центарот, и Христијанската народна партија.	37,7 (2005)
Данска	Пропорционална застапеност: систем на листи	НЕ Имаше Тип 4. Квотите се напуштени околу 1996	36,9 (2005)
Белгија	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 2: Квота од минимум една третина за секој пол; на двете први места на партиската листа не можат да бидат членови од ист пол. Тип 4: 50% квота за жени во Фламанската	36,7 (2007)
Холандија	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: Лабуристичката партија има 50% квота за жени; Зелената левица исто така има квота за жени (% не е потврдено).	36,7 (2005)
Куба	Мнозинство: систем со два круга	НЕ	36,0 (2005)
Шпанија	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: Шпанската социјалистичка работничка партија има 40% квота за двата пола.	36,0 (2005)
Аргентина	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 1: Уставот востановува квота за жени. Тип 2: 30% од партиските листи мора да вклучуваат жени на позиции кои носат победа. Тип 3: Законите за главниот град и за провинциите вклучуваат квоти. Тип 4: Најголемиот број партии усвоија 30% квота за жени.	35,0 (2005)
Мозамбик	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: Фронтоот за ослободување на Мозамбик има 30% квота за жени.	34,8 (2005)
Јужноафриканска Република	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: Африканскиот национален конгрес има 30% квота за жени, 50% квота за жени на партиските листи на локално ниво.	32,8 (2005)
Австрија	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: Зелената алтернатива има 50% квота за жени; Австриската народна партија има 33,3% и Социјалдемократската партија на Австрија има 40%.	32,2 (2006)
Нов Зеланд	Мешан, членови и пропорционален систем	ДА Тип 4: Доброволни партиски квоти	32,2 (2006)
Исланд	Пропорционална застапеност: систем на листи	ДА Тип 4: Народната алијанса и Социјалдемократската партија имаат 40% квота за жени	31,7 (2007)
Германија	Пропорционална застапеност: систем со мешано членство	ДА Тип 4: Партијата на демократски социјализам и Зелените имаат 50% квота; Демохристијанската унија има 33,3%; Социјалдемократската партија на Германија има 40%.	31,6 (2005)
Бурунди	Пропорционална застапеност	ДА Тип 4: Законска квота за 30% кандидати	30,5 (2005)

Белешка 1: Земено се предвид следниве типови квоти:

- Тип 1: Уставна квота за националниот парламент
- Тип 2: Квота во Изборниот законик или во регулативата на националниот парламент
- Тип 3: Уставна или законска квота за локалните власти
- Тип 4: Квота на политичките партии за изборните кандидати

Белешка 2: Годината на последните избори е дадена во заграда.

Пример 3 Камбоџанските НВО: промовирање на застапеноста на жените и меѓупартиската соработка

Отсуството на меѓупартиска соработка во Камбоџа и доминацијата на една партија имаше негативни последици врз застапеноста на жените во партиите со цел да се промовираат родовите прашања, особено на национално ниво. И покрај ова, камбоџанските жени, работејќи преку НВО, се на чело на градењето мостови преку партиските линии. Жените за просперитет (ЖзП) е една од најефикасните организации во овој сектор. Предводена од повратничката Пок Нанда, ЖзП воведе програма која не само што ги охрабрува и им овозможува на жените да влезат во политиката, туку исто така ги премостува меѓупартиските поделби на општинско ниво. Во нејзината мрежа се наоѓаат жени – членки на советите

од сите страни, вклучувајќи ги и трите главни политички партии. ЖзП се фокусира врз заедничките предизвици со кои се соочуваат жените во политиката, без оглед на идеологијата, и обезбедува постојана обука, градејќи ги така нивните вештини со текот на времето. При подготовките за избори за општинските совети во 2000 година, ЖзП поддржа 5527 кандидати, нудејќи им упатства за јавното обраќање, помагајќи при пишувањето говори, одговарајќи писма од гласачите и борејќи се со предизвиците од машките членови на партиите непријателски расположени кон учеството на жените. ЖзП создаде нова политичка почва за учество на жените и обезбедни ефикасен модел за меѓупартиска соработка³⁶.

сет земји имаат уставни или изборни родови квоти за парламентарните избори³³. Како што честопати се вели, од клучно значење е застапеност на жените во парламентот да достигне „критична маса“ – што се смета дека е околу 30%. Според „аргументот за критична маса“, за жените да имаат суштинско влијание врз парламентарното одлучување, треба да бидат претставени со значителен број. Во Август 2007 година, осумнаесет држави достигнаа или надминаа застапеност на жените во парламентот од 30% (види Табела 2).

Парламентарните комитети им даваат на законодавците можност да ја организираат нивната работа и да ја фокусираат експертизата. Пратениците можат да ги искористат комитетите за одбрана и безбедност за да ја вршат својата надзорна функција така што ќе бараат од членовите на естаблишментот во безбедноста да сведочат за оперативната ефикасност на безбедносните сили, или ќе бараат експертски придонес за безбедносни прашања од надворешни експерти. Учеството на пратениците во овие комитети е клучен аспект на целосното учество на жените во одлучувањето за безбедноста.

Може да бидат преземени најразлични иницијативи за да се обезбедни родова рамнотежа во парламентарните комитети, вклучувајќи и квоти. На пример, во 2005 година Кнесетот, израелскиот Парламент донесе амандман на Законот за еднаква застапеност на жените од 1956 година со кој се пропишува вклучување жени во тимовите назначени за поставување на домашната, надворешната или безбедносната политика и за мировни преговори. Двајца членови на Парламентот го иницираат Законот во соработка со Иша Л'Иша, локална организација на жените. За да се донесе Законот, беше формирана ad hoc коалиција меѓу женските и мировните организации и беа иницирани обемно лобирање и медиумска кампања³⁵.

Следниве стратегии можат да бидат употребени за да се зголеми учеството на жените (и на другите премалку застапени групи) во парламентот и во комитетите за безбедност и одбрана:

Зголемете ја застапеноста на жените во парламентот

- Поставете квоти, без оглед дали се во Уставот, законите за политички партии или изборната регулатива, со кои ќе се резервираат места во парламентот за жените.
- Работете со граѓанското општество за примена на програми, на парламентарно како и на партиско ниво, со кои ќе ги охрабрите и подготвите жените за

преземање на функцијата (види Пример 3)

- Поттикнете ги политичките партии да номинираат жени за функциите.
- Создадете женска парламентарна групација за да можат пратениците да се поддржуваат една со друга и да соработуваат на политики за промовирање на родовите прашања; и/или создадете машко/женска парламентарна групација посветена на унапредувањето на родовите прашања (види Пример 5).
- Спроведете ревизија на родовите импликации на изборниот систем.
- Искусните пратенички можат да им бидат менторки на помалку искусните или на аспирантите за партенички.

Зголемете го учеството на жените во парламентарните комитети за безбедност и одбрана и во одлучувањето за безбедноста

- Донесете легислатива која бара зголемено учество на жените во комитетите кои се однесуваат на одбраната и безбедноста.
- Размислете за поставување родови квоти за сите структури на комитетите.
- Побарајте повеќе жени на високи извршни позиции, т.е. во кабинетот и во советот за национална безбедност.

4.5 Применете правично буџетирање и јавни набавки

Пратениците можат да применат иницијативи за родово буџетирање за да ја зајакнат правичната и соодветна употреба на средствата. Родово буџетирање е „примена на внесувањето на родот во буџетските процеси. Тоа значи родово заснована проценка на буџетите, примена на родово перспектива на сите нивоа од процесот на буџетирање и реконструирање на приходите и расходите со цел да се промовира родово еднаквост“³⁷.

Парламентот може да влијае врз формирањето на буџетот врзан за безбедноста во четирите главни фази на типичниот буџетски циклус³⁸:

- **Подготовка на буџетот:** во оваа фаза извршната власт предлага распределување на парите за неколку цели, парламентот и неговите членови можат да придонесат кон процесот низ различни формални и

неформални механизми.

- **Одобрување на буџетот:** парламентот треба да биде способен да го проучи и одреди јавниот интерес и соодветноста на распределбата на парите и може, во одредени контексти, да ги надолжни средствата резервирани во буџетот за безбедноста, со посебни упатства.
- **Извршување или трошење:** парламентот го разгледува и набљудува трошењето на владата и може да се бори за унапредување на транспарентноста и одговорноста. Во случај на екстра-буџетските барања, парламентот ги набљудува и проверува тие барања за да спречи пречекорување на трошоците.
- **Ревизија или разгледување:** парламентот проверува дали имало злоупотреба на парите распределени од владата. Тој исто така периодично го оценува целиот буџет и процесот на ревизија за да обезбеди одговорност, ефикасност и прецизност.

Алатка која често се употребува при родово буџетирање е Родово свесна буџетска изјава. Оваа изјава може да биде разработена врз основа на целиот буџет или за специфичен сектор, како на пример безбедноста. Трошоците и приходите се анализираат од аспект на нивното веројатно влијание врз различни групи жени и мажи, момчиња и девојчиња. Целта е да се обезбеди дека потребите на жените и на мажите еднакво се земаат предвид³⁹.

Советот на Европа појаснува дека парламентите: „преговараат, го менуваат и конечно го усвојуваат буџетот предложен од извршните власти, но тие исто така можат да поднесат барања и да се ангажираат во активности за лобирање, на тој начин учествувајќи во формирањето на политичката волја и зајакнувајќи ја владината посветеност на родово буџетирање“⁴⁰. Во владата, иницијативите за родово буџетирање го свртуваат вниманието кон прашањето на родовата еднаквост при распределувањето на ресурсите. За застапниците на граѓанското општество и пратениците, тие се корисни алатки за барање поголема транспарентност на буџетското одлучување и одговорност кон жените⁴¹. Иницијативите за родово буџетирање имаат за цел да ги трансформираат буџетските процеси, зголемувајќи ја улогата на законодавната власт и граѓанското општество⁴².

Во поголем број земји во светот постои залагање и примена на родово чувствителни буџетски системи. На пример, во Бразил, организациите на граѓанското општество работат со пратениците за да се залагат за родово одговорни буџети⁴⁴. На Филипините, женските групи ја подигаат свеста за важноста на родовото буџетирање и ја нагласуваат клучната улога што ја играат законските одредби во настојувањето да се постигне родово правичност⁴⁵. Јужноафриканската Република беше меѓу првите земји кои воведоа родова перспектива во своето економско одлучување. Јужноафриканската иницијатива за женски буџет беше резултат од заеднички напор на пратениците и неколку организации на граѓанското општество. Иницијативата се фокусира врз родовата димензија на даноците и трошоците и настојува да обезбеди дека буџетскиот процес го почитува принципот на родово правичност. Напорот е партиципативен, вклучува дискусии на национално и на локално ниво на власта и бара придонес од граѓаните. Од групи на граѓанското општество беше нарочна анализа на буџетот и на политиките зад него од аспект на нивното влијание врз родот, а пратениците ги употребија наодите од истражувањето во напорите да ги обликуваат дебатите за буџетот во парламентот⁴⁶.

Меѓу стратегиите за поправично буџетирање и јавни набавки спаѓаат:

Родово формирање на буџетот

- Спроведете родово ревизија на предложените и постоечките буџети за да осигурате финансирање кое ќе ги има предвид безбедносните потреби на жените, мажите, момчињата и девојчињата
- Внесете ги родовите прашања во предложените буџети

Родот и јавните набавки во одбраната

- Осигурете се дека се издвоени средства за купување униформи и опрема што им одговараат на жените, за посебни објекти за жените и за потребите на репродуктивното здравје на жените.
- Обезбедете дека националната регулатива за трговија со оружје забранува тргување со режими или личности кои извршуваат РН.

Пример 4 | Парламентарни алатки и методи за родово буџетирање ⁴³

Анализа на трошоците/приходите. Со цел да се анализира актуелната ситуација на жените и мажите или девојчињата и момчињата во одреден сектор – или за да се проценат ефектите што ќе ги имаат врз родот политиките и мерките на политиките – разработени се натамошни мерки кои ги поврзуваат буџетите со политиките, фокусирајќи се на различни аспекти (приходи, расходи, јавни услуги или искористеност на времето).

Родово распределена анализа на зачестеноста на приходите е истражувачка техника која ги проучува директните и индиректните даноци како и давачките од корисниците што ги плаќаат жените и мажите.

Родово распределена анализа на јавните трошоци ги споредува јавните трошоци за одредена програма, обично со податоци од истражувањата на домаќинствата, за да се открие дистрибуцијата на трошоците меѓу жените и мажите или девојчињата и момчињата.

Родово распределена проценка на корисниците е истражувачка

техника употребена за да се прашаат актуелните или потенцијалните корисници за тоа до која мерка владините програми и/или јавните услуги ги задоволуваат нивните потреби, барања и приоритети.

Проценка на родовото влијание е ex post проценка на буџетите или ex ante проценка на предлог – буџетите и веројатно најсеопфатната и нејкомплексната алатка на родовото буџетирање бидејќи се однесува на кусорочните и долгорочните буџетски ефекти врз дистрибуцијата и проценка на ресурсите (вклучувајќи го и времето) и за родовите улоги и норми.

Проценка на родовата свесност на политиката вклучува проверка на политиките на различните функции и програми и свртување на вниманието кон имплицитното и експлицитното вметнување на родовите прашања. Таа ја доведува во прашање претпоставката дека политиките се „родово неутрални“ во поглед на нивните ефекти и наместо тоа го поставува прашањето за тоа на кој начин политиките, и со нив поврзаните алокации на ресурси, веројатно ќе ги намалат или зголемат родовите нееднаквости.

Пример 5 Конструирањето сојузи

Заедничка одговорност на пратениците и пратеничките е да ги вклучат родовите перспективи во нивната работа. Дона Панкхарст потврдува дека „шансите за успех се далеку поголеми онаму каде што одговорноста за промената на културата на институциите не е оставена само во рацете на жените, туку исто така станува и одговорност на мажите“⁴⁷. Со цел да успеат во трансформирањето на парламентот во родово одговорна институција, мажите и жените мора да делат заедничко разбирање за родовата анализа.

Ваквата трансформација кон поголема родова еднаквост е можна само ако мажите и жените работат заедно да ја смената општествената свест. Како група, мажите обично се привилегирани во сегашните хиерархии на моќта и може да се очекува да се противат на промената. Оттаму, особено е важно да им се покаже важноста на родовата анализа на мажите. Пратениците имаат полза кога ќе ја применат родовата оптика во нивната парламентарна работа, бидејќи родовата анализа им помага за подобро да ги препознаат потребите на жените и мажите избирачи. Џеард Бута и Георг Фреркс нагласуваат дека „[р]одовото сензитивизирање на политиките бара темелна родова анализа која ги разјаснува врските меѓу родот, специфичната конфликтна ситуација и потенцијалното раз-

лично влијание на надворешните интервенции врз жените и мажите“⁴⁸. На пример, родовата анализа ги става во преден план различните начини на кои жените и мажите се изложени на сексуално насилство за време на оружени конфликти и фрла светлина врз посебните потреби за реинтеграција на девојчињата и момчињата кои биле грабнати и принудени да служат во оружените движења што дејствуваат во Африка, Азија и Латинска Америка.

Успешен пример за здружување на силите на пратеничките и пратениците за да се зајакне родовата еднаквост е Парламентарната група за соработка за прашањата на жените, мирот и безбедноста на Обединетото Кралство. Групата е организирана околу ефикасната примена на Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на ОН. Комитетот, предводен од пратеничката од Лабуристичката партија Џоан Радок, се состои од шеснаесет жени и шест мажи. Родовиот состав и суштинскиот фокус на групата се истакнуваат, имајќи го предвид претежно традиционалниот состав на британските комитети, вклучувајќи ги и оние за безбедност. Спротивно на ова, Заедничкиот комитет на британскиот Парламент за одбрана има само една членка од вкупно петнаесет членови. Слично на ова, Комитетот за одбрана назначен од Долниот дом има само една пратеничка.

5 Вклучување на родот во парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор во специфични контексти

5.1 Постконфликтни земји

Општествата растргнати од војна, се соочуваат со посебни предизвици во задоволувањето на безбедносните потреби на нивното население. Пратениците можат да играат конструктивна улога во осигурувањето дека родовите прашања се вклучени во безбедносните потреби на мировните процеси какви што се разоружувањето, демобилизацијата и реинтеграцијата (РДР) и преодните правосудни механизми, и оти се земени предвид при справувањето со постконфликтното насилство и криминал. Постконфликтните контексти исто така даваат можности за зголемување на бројот на пратенички како дел од политичките и изборните реформи.

Згора на справувањето со злосторствата извршени за време на војна, парламентите можат да преземат иницијатива за да се осврнат на безбедносната средина која се јавува непосредно по конфликт. Повоеното насилство, без оглед дали е извршено во јавната или во приватната сфера, инфицира многу општества. Парламентите можат да третираат општествени прашања низ реформи на воените и полициските сили, правосудството и затворите, и преку усвојување легислатива која подобро се справува со криминалот.

Мировни процеси

Во идеални случаи, парламентите играат улога во спречување конфликти или во превентивна безбедност.

Сепак, штом ќе се разгори конфликт, парламентите можат да играат конструктивна улога во мировните преговори и во последователните мировни договори. Овие мировни договори често служат како рамка за реформа на безбедносниот сектор и оттаму, вклучувањето на родовите прашања во оваа рана фаза е суштинско. Пратениците можат директно да се вклучат во преговарачниот процес и да претставуваат значаен форум за подигнување на свеста кај јавноста за формалните и неформалните мировни процеси кои се случуваат во нивната земја.

На пример, пратениците можат да се залагаат за процес на преговори кој целосно ги опфаќа жените. Во случаите кога парламентот се здобил со место на преговарачката маса, пратеничките треба да бидат вклучени во делегацијата. Поврамнотезениот состав на преговарачките тимови испраќа важен иницијален сигнал дека родовата димензија на конфликтот ќе биде земена предвид при процесот на преговори и дава поголема веројатност дека родовата перспектива ги проткајува и мировните договори и безбедносното уредување кои произлегуваат. Пратениците имаат значителна потпора бидејќи тие можат да ја повлечат поддршката за договорите кои не се засноваат врз родово-вклучувачки и оттаму, легитимен процес. Парламент кој ја нагласува родовата димензија на решавањето на конфликтот е поддржан од новонастаниот меѓународен консензус според кого, кој било мировен процес што „нема да ги вклучи жените во поставувањето на агендата, во суштинските разговори и во примената, нема демократски легитимитет“⁴⁹.

Кога жените се исклучени, постои природна тенденција за фокусирање врз машките искуства и нивните очекувања за решавање на конфликтот, наместо да се земат предвид потребите и на мажите и на жените и на нивните позиции во општествената структура⁵⁰. Учесството на жените го збогатува процесот, бидејќи за же-

ните „е веројатно дека ќе дадат поинаков придонес кон мировниот процес. Во споредба со мажите, за жените е поверјатно да ги стават родовите прашања на агендата, да воведат други искуства од конфликтот, и да постават поинакви приоритети за изградбата на мирот и рехабилитацијата, и тие можат подобро да ги надминат политичките разлики“⁵¹.

Во земјите погодени од конфликт, фазата на спроведување на мировните договори бара посебно внимание од парламентот. Мировните договори, и последователното градење на уставот, претставуваат важна можност за земјите кои излегуваат од конфликт да ги трансформираат своите политички системи кон поголема родова еднаквост. Парламентот може да ги набљудува официјалните мировни преговори и да им даде глас на неформалните иницијативи кои произлегуваат од граѓанското општество.

Разоружување, демобилизација и реинтеграција

Разрешувањето на оружените конфликти ги содржи разоружувањето и демобилизацијата на борбените сили. Ефикасен процес на РДР препознава дека жените и мажите се различно погодени од војната и води сметка за потребите и на мажите и на жените поранешни борци, како и за жените и децата поврзани со оружените сили и борбените групи. Парламентите можат да играат конструктивна улога како застапници на родово одговорни процеси за РДР (види Пример 6). Потребите на жените и девојчињата кои се дел од или се поврзани со нерегуларните оружени сили, честопати се занемарени во процесите за РДР. Други родови аспекти вклучуваат советување, образование и ефикасна реинтеграција на мажите поранешни борци, со цел да се намали ризикот од тоа тие да станат извршители на домашно или на други видови насилство во нивниот живот по конфликтот.

Реструктурирањето на безбедносниот сектор непосредно по конфликт е важна можност за парламентот да создаде репрезентативни безбедносни сили. Непосредно по конфликтот, земји како Ел Салвадор, Гватемала, Мозамбик или Либериа ги вклучија поранешните борци во етаблираните полициски и воени сили. Податоците за демобилизација, собрани од мировните мисии на ОН во светот, покажуваат дека жените претставуваат и до 30% од борците во многу бунтовнички сили. Оттаму, постои регрутна маса која дозволува трансформација на традиционалните полициски и воени сили во состав со поголема рамнотежа.

Види алатка за реформа на одбраната и родот

Пример 6 Трансформирање на процесите на РДР: улогата на парламентот⁵²

Законодавната и надзорната функција на парламентите им дава важна институционална улога да гарантираат дека на родот му е посветено должното внимание во процесите на РДР. Пратениците можат да осигураат дека потребите на мажите и жените борци се признаени уште од почетокот. Треба да се посвети посебно внимание за да се обезбеди дека процесот на разоружување е родово чувствителен. Во Уганда, парламентот имаше активна улога посетувајќи ги камповите за демобилизација за да ја

Преодно правосудство

Парламентите играат важна улога во осигурувањето дека на родовите грижи им е дадена соодветна тежина во спроведувањето на постконфликтната правда. Јавна одговорност за злосторствата извршени за време на конфликтот, вклучувајќи ги и родовите злосторства, е од суштинско значење за успехот на обновата на општеството. И додека жените се главните корисници на иницијативите за родово правосудство, родовата оптика исто така помага за подобро да се препознаат мажите – жртви на насилство. Законодавната и надзорната функција на парламентот, заедно со неговите буџетски овластувања, им даваат на пратениците можност да се справат со прашањата на повоената правда. Парламентот може да биде место за јавна дебата за разделувачките повоеани прашања и да игра водечка улога во промовирањето толеранција⁵³.

Парламентот има дел од одговорноста во создавањето тела за утврдување на фактите, како што се комисиите за вистина, кои водат евиденција за злосторствата извршени за време на конфликтот. Тие исто така учествуваат во создавањето специјални судови за гонење на прекршителите. Парламентите можат да бараат родовиот состав на овие тела да биде правичен и родовата перспектива да биде вметната во нивните постапки и политики. Парламентите имаат значителна контрола врз работата на овие комисии, бидејќи тие ја донесуваат легислативата со која се воспоставуваат, учествуваат во назначувањето на комесарите, алоцираат финансии за работа и ја надгледуваат примената на наодите на комисијата⁵⁴.

Во изминатите 30 години, беа воспоставени повеќе од две дузини комисии за вистина и утврдување на фактите на меѓународно и на национално ниво за да ги истражуваат кршењата на човековите права кои се случиле за време на конфликт⁵⁵. Жени претседаваа со две од тие комисии, Меѓународната комисија за истрага на ОН, која ги истражуваше прекршувањата на Меѓународниот хуманитарен закон во Источен Тимор и Комисијата за западните и источните провинции во Шриланка⁵⁶.

Парламентите исто така можат да обезбедат еднаков пристап до постапките пред комисиите за вистина и помирување така што ќе бидат чувствителни за посебните потреби на мажите и жените – жртви (види Пример 7). На пример, законодавците можат да инсистираат некои сесии да бидат посветени исклучиво на сослушување на сведочењата од жените-жртви и/или глава од извештајот на комисијата да биде посветена на РН. Во споредба со мажите – жртви, жените кои биле жртви може да имаат помала веројатност за пристап до правосудните процеси бидејќи тие често се во

истражи состојбата на мажите и жените борци. Следствено, бараше активност од Владата. Во Латинска Америка, колумбиските законодавци се повеќе се интересираат за прашањата за демобилизација соочувајќи се со своите избирачи. Со цел да земат конструктивна улога во демобилизацијата на борците, пратениците мора да ја разберат комплексната улога на жените и мажите во војна, исто како и нивните родови потреби за време на мир.

Пример 7 | Комисијата за вистина и помирување на Јужноафриканската Република: вклучување на родовите прашања

Јужноафриканското искуство претставува случај на успешно парламентарно учество при воведувањето на родовата димензија во создавањето комисија за вистина и помирување. Членови на јужноафриканскиот Парламент, претставувајќи ги политичките партии на земјата, заедно со лидери на организации на граѓанското општество, формираа комитет за селекција кој играше клучна улога во определувањето на составот на комисијата за вистина. Врз основа на 300 номинации добиени низ јавен процес, комитетот за селекција утврди листа од 25 финалисти⁵⁷. Претседателот Нелсон Мендела ги избра 15-те членови на комисијата од оваа листа. Третиот од нив беа жени⁵⁸. Оваа квота ја одразува посветеноста на Африканскиот национален конгрес да распредели една третина од позициите во одлучувањето на жените. Посветеноста да се зајакне родовата еднаквост се преведе

во многу подобрена родово рамнотежа во парламентот каде жените имаа речиси 33% од местата до 2006 година.

И покрај значајната вклученост на жените во комисијата, нејзината истрага беше прилично одмината кога организациите на жените обвинија дека мажите имаат привилегиран пристап и дека искуствата на жените се маргинализирани. Жените неволно зборуваа за силувањето и другите појави на сексуално насилство пред мажите – членови на комисијата. Женското движење успешно изврши притисок за вклучување на родовите прашања во агендата на комисијата⁵⁹. Како дел од напорот да бидат почувствителни кон потребите на жените, сите членови на комисијата поминаа низ родово обука и комисијата одржа неколку посебни сесии за жените⁶⁰.

економски неповолна позиција и имаат поголеми обврски во семејството и домаќинството, што ја ограничува нивната подвижност⁶¹. Парламентите исто така можат на националната агенда да го постават надоместот за жртвите, нешто што им успеа на законодавците во Брегот на Слоновата Коска кога извршната гранка не успеа да дејствува⁶². Група пратеници служеа како застапници на жртвите и лобираа за парламентот да дејствува. Шемите за надоместување исто така треба да бидат осмислени на родово чувствителен начин, препознавајќи ги посебните злоупотреби искусени од мажите и од жените за време на конфликтот, и нивните различни потреби за репарации.

Види ја Алатката за Реформа на одбраната и родот

Постконфликтно насилство и криминал

Додека родовите злосторства извршени за време на војна се признаени како воени злосторства, малку внимание е посветено на начинот на кој околностите поврзани со конфликтот влијаат за продолжување на насилството во домот по запирањето на непријателствата⁶³. Поголемото разбирање на родовите прашања може да им помогне на пратениците да ја согледаат важноста од справувањето со домашното насилство и постконфликтниот стрес што го искусуваат и мажите и жените поранешни борци и раселените лица. Студиите на ОН утврдија драматичен пораст на домашното насилство во областите погодени од конфликт, потпалено од достапноста на оружјето, насилството што машките членови на семејството го искусиле или го доживеале, недостигот од работни места, засолништа и основни услуги. Раселените лица се особени ранливи⁶⁴.

Постконфликтната Централна Америка дава пример за трансформација на военото насилство во криминален бран кој ја погодува и јавната и приватната сфера⁶⁵. Додека политичкото насилство се намали непосредно по мировните договори, криминалното насилство порасна. Сè повеќе жените станаа жртви. Гватемала регистрираше убиства на 383 жени во 2003 година, пораст од 135% во споредба со 2002. Во 2004, 527 жени беа убиени. Во текот на првите осум месеци од 2005 годи-

на, смртната стапка се искачи на 427, доказ дека нивото на убиства продолжи да расте⁶⁶. Додека насилството насочено против жените е дел од општиот криминален бран кој ја погаѓа државата, стапката на убиства на жените ја надминува онаа на мажите.

Иако жените многу страдаат во услови на постконфликтно насилство, важно е да се признае дека насилството кое преовладува во општествата растргнати од војна ги погаѓа мажите диспропорционално повеќе. Во Колумбија, на пример, една четвртина од сите смртни случаи на мажите е припишана на насилство, како и 60% од смртните случаи на мажите на возраст меѓу 15 и 44 години⁶⁷. За колумбиските мажи е четири пати поверојатно да умрат од насилна смрт отколку за жените⁶⁸. Општо земено, мажите се огромно мнозинство од жртвите на оруженото насилство и бандите, додека истовремено се и главните извршители на насилство.

Пратениците во Централна Америка и во другите региони на светот се сè повеќе загрижени за ширењето на рачното оружје, кое се користи во мнозинството од овие убиства. Неодамна, членови на гватемалскиот Конгрес порачаа и насочија студија на злото на „фемцидот“ во Гватемала. Оваа студија беше изложена на повеќе јавни форуми фрлајќи светлина врз оруженото насилство извршено од мажи и неговите жртви.

Репрезентативни парламенти

Постконфликтниот контекст исто така ветува трансформација на самиот парламент. Му овозможува на законодавниот дом да го смени својот состав и да стане вистинско претставничко тело. Трансформацијата на парламентот кон родово поеднаков состав е важен индикатор за тоа дека на родовата еднаквост и е даден приоритет во општествената обнова.

Меѓународниот фокус врз зголемувањето на улогата на жените во политичкото одлучување послужи како поттик за владите во општествата погодени од конфликт да ја зајакнат родовата рамнотежа во нивните парламенти. Ова, генерално беше постигнато со помош на законски и уставни квоти. Авганистан и Ирак се најновите примери за успешна примена на уставни квоти (види Пример 8).

Пример 7 Иницирање промена непосредно по војна: родовиот состав на постконфликтни парламенти⁶⁹

Држава	% жени	% мажи
Руанда (2003)	48,8	52,2
Мозамбик (2004)	34,8	65,2
Јужноафриканска Република (2004)	32,8	67,2
Бурунди (2005)	30,5	69,5
Уганда (2006)	29,8	70,2
Источен Тимор (2007)	27,7	72,3
Авганистан (2005)	27,3	72,7
Ирак (2005)	25,5	74,5

5.2 Развиени земји

Парламентите во развиените општества се соочуваат со повеќето од домашните предизвици во поглед на реформата на безбедносниот сектор како и парламенти-те во земјите во развој, иако од поинаква позиција. На пример, парламентите во Европа и во Северна Америка треба да го наметнат својот авторитет при надзорот на мировните мисии или воените интервенции. Мисиите на НАТО во Авганистан или на Балканот, воената интервенција во Ирак предводена од САД и хуманитарната интервенција на Хаити предводена од ОН се некои од неодамнешните примери. Меѓународните и регионалните договори за безбедносна соработка поставуваат предизвици пред ефикасниот парламентарен надзор. Во сите инстанции, парламентите треба да осигураат безбедносната политика да се спроведува на начин кој е во согласност со Меѓународниот хуманитарен закон и принципите⁷¹. Меѓународните инструменти – особено Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на ОН – кои пропишуваат да им се посвети должно внимание на родовите прашања во мировните или безбедносните операции, се особено релевантни.

Неколку земји ја употребија Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на ОН како важна влезна точка за реформа и, или имаат разработени национални акциски планови за нејзина примена или ги подготвуваат. Плановите, во најголем број случаи, се однесуваат и на третирањето на родовите прашања во безбедносниот сектор на самата земја и на родовите аспекти на мировното и постконфликтната обнова (во некои слу-

чаи вклучувајќи и реформа на безбедносниот сектор). Австрија, Данска, Норвешка, Шведска, Швајцарија и Обединетото Кралство сите имаат целосно разработени акциски планови за 1325, а Канада е во процес на негова разработка.

Централниот фокус на шведскиот План, инициран во 2006, се однесува на мировните операции. Планот ги насочува Оружените сили да развијат „свесен напор за да се зголеми бројот на регрутки и офицерки кои можат да учествуваат во мировните операции“ и создава проекти како *GenderForce* (родова сила, прим. прев.) со цел да разработи мерки за „вклучување на родовата перспектива во меѓународните операции“. Слично, Националниот полициски одбор „примени посебни напори за зголемување на соодносот на жените во шведските контингенти во операциите за поддршка на мирот“⁷². Освен тоа, сите членови на мировните операции треба да поминат низ родова обука.

Пратениците ја делат одговорноста за развој на националните акциски планови. Напорите за разработка на канадскиот план ја нагласуваат важноста на тоа пратениците да го поддржуваат и да го придвижуваат напорот за развој на планот, барајќи од Постојаниот комитет за надворешни работи и меѓународна трговија и од Парламентарната групација на жените да „се заинтересираат за оваа тема и дури и да играат улога во спроведувањето“⁷³.

Пример 8 Примена на уставни квоти: реформите во Авганистан и Ирак⁷⁰

Авганистан се смени од држава во која правата на жените беа строго ограничени, во земја која ја гарантира родовата еднаквост со закон. Во сферата на политичкото претставување, новиот Устав го гарантира формалното вклучување на жените во процесите на политичко одлучување. Член 83 пропишува дека од секоја провинција, во парламентот ќе бидат избрани најмалку две кандидатки. Оваа уставна одредба беше успешно спроведена. На изборите во септември 2005 година, беа избрани 69 жени, што претставува околу 27% од 249 членови на Волеси цирга.

Слично, новиот Устав на Ирак, ратификуван во октомври 2005 година, им гарантира на жените една четвртина од 275 места во парламентот. И во Ирак беше спроведена уставната квота. По изборите во декември 2005 година, жените претставуваат една четвртина од Националниот совет на претставници. Овие два изборни резултата се од особено значење во регион во кој жените и натаму се премалку застапени во политичкото одлучување и, во некои случаи, немаат целосни граѓански права.

6 Клучни препораки за пратениците

1. Поддржете го потпишувањето, ратификувањето и примената на **меѓународните и регионалните договори и конвенции** кои го пропишуваат вклучувањето на родовите прашања во реформата на безбедносниот сектор, како Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација кон жените (ЦЕДАВ).
 2. **Зголемете ја застапеноста на пратеничките** преку примена на квоти, реформа на изборниот систем и поддршка за изградба на капацитетот на кандидатките.
 3. Зголемете ја застапеноста на **пратеничките во комитетите за одбрана и безбедност**, вклучувајќи усвојување регулатива за еднаква застапеност на мажите и жените или систем на квоти за парламентарните комитети.
 4. **Изградете го родовиот капацитет на пратениците и на пратеничките**, особено на членовите на комитетите за одбрана и безбедност, преку брифинзи, обуки, и други иницијативи за подигање на свеста.
 5. **Вклучете го граѓанското општество**, особено организациите на жените, во создавањето безбедносна политика низ широки консултации, јавни расправи и други формални и неформални механизми.
 6. Востановете **родова групација** во која има и мажи и жени со цел да се подигне свеста за и да се поддржат родово одговорното буџетирање и легислатива.
 7. Воведете ги и зајакнете ги **иницијативите за родово буџетирање и спроведете проценка на влијанието врз родот** на безбедносната политика.
 8. Порачајте и побарајте **податоци распределени по пол** во поглед на воведувањето на родот во главните токови и составот на институциите на безбедносниот сектор, со цел креаторите на политики да можат да донесат одлуки засновани на информации.
 9. Набљудувајте го разместувањето и примената на **мировните мисии** за да се осигурате дека жените се добро застапени во мировничките сили и дека се преземаат иницијативи за спречување на сексуалната експлоатација и злоупотреба, и изградете го капацитетот на мировничкиот персонал за да вклучи родови прашања.
- Во постконфликтни контексти особено:**
10. Употребете го парламентот како форум за вклучување на родовите прашања и за обезбедување учество на жените во **мировните процеси**.
 11. Барајте жените да бидат целосно вклучени и родовите прашања инкорпорирани во **комисиите за вистина, специјалните судови и програмите за репарации**, меѓу другото и преку легислативата која го поддржува нивното создавање.
 12. Реформирајте го **правосудниот систем** за поефикасно да се бори со родовото насилство.

7 Дополнителни извори

Корисни ВЕБ страници

Association of European Parliamentarians for Africa - <http://www.awepa.org>

I Know Politics - <http://www.iknowpolitics.org>

Initiative for Inclusive Security - <http://www.womenwagingpeace.net>

International Development Research Center - <http://www.idrc.ca>

International Institute for Democracy and Electoral Assistance - <http://www.idea.int>

Inter-Parliamentary Union - <http://www.ipu.org>

UNDP, 'In focus: Parliaments and Gender Mainstreaming' http://www.undp.org.vn/projects/vie02007/in_focus/gender.htm

UNIFEM - <http://www.unifem.org/www/genderbudgets/work/html>

Практични упатства и прирачници

Byanyima, W. and Wehner, J., **Parliament, the Budget and Gender**, IPU Handbook, 2004. http://www.ipu.org/PDF/publications/budget_en.pdf

Born, H., Fluri, P. and Johnson, A. eds., **Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, mechanisms and practices**, DCAF and IPU, 2003. <http://dcaf.dev.isn.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=25289&nav1=4>

Freeman, M., **Making Reconciliation Work: the Role of Parliaments**, IPU Handbook, 2005. http://www.ipu.org/PDF/publications/reconciliation_en.pdf

Текстови и извештаи достапни онлајн

Luciak, I.A., **Conflict and a Gendered Parliamentary Response**, April 2006. <http://www.parlcp.undp.org/docs/conference/Luciak.pdf>

O'Brien, M., **Report on Wilton Park Conference WP784: Promoting Good Governance and Development in Conflict-Countries: The Role of Parliament and Government**, 2005. http://www.iraqitradeunions.org/archives/cat_activities_abroad.html

Книги и други публикации кои не се достапни онлајн

IPU/Institute for Democracy and Electoral Assistance, **Making Reconciliation Work: The Role of Parliaments**, 2005.

Anderlini, S.N., **Women at the Peace Table: Making a Difference**, New York: UNIFEM, 2000.

World Bank Institute and Commonwealth Parliamentary Association, **Parliaments as Peacebuilders. The Role of Parliaments in Conflict-Affected Countries**. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2005.

ФУСНОТИ

1. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) and Inter-Parliamentary Union (IPU), *Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*, (DCAF and IPU: Geneva), 2003, p. 22.
2. DCAF and IPU, *'Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices'*, (DCAF and IPU: Geneva), 2003.
3. Saalfeld, T., 'Members of Parliament and Governments in Western Europe: Agency Relations and Problems of Oversight', *European Journal of Political Research* 37 (2000), p. 372.
4. UN Economic and Social Council, *Report of the Secretary-General, Coordination of the Policies and Activities of the Specialized Agencies and Other Bodies of the United Nations System: Mainstreaming the Gender Perspective into all Policies and Programmes in the United Nations system*, 12 June 1997.
5. Anderlini, S.N. and Conaway, C.P., *Negotiating the Transition to Democracy and Reforming the Security Sector: The Vital Contributions of South African Women*, (Initiative for Inclusive Security, Washington DC), 2004, pp.17-18; 23-25.
6. Werczberger, R., 'The Advancement of the Status of Women in Israel', 2001. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Society_&_Culture/women2001.html
7. За ова видете ги неодамнешните извештаи од Одделот за мировни операции на ОН. За признание на национално ниво видете го на пример „Акцискиот план на шведската Влада за примена на Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност за жените, мирот и безбедноста“.
8. IPU, пристапено на 31 Aug. 2007. <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>
9. Luciak, I., *Conflict and a Gendered Parliamentary Response*, p.39; AWEPA, *The Role of Parliaments in Conflict Management and Peacebuilding*, Sept. 2006, p.66; Powley, E., *Rwanda: The Impact of Women Legislators on Policy Outcomes Affecting Children and Families*, UNICEF, Dec. 2006, p.11.
10. Извештајот Learning-Oriented Assessment of Gender Mainstreaming and Women's Empowerment Strategies in Rwanda, 2-12 Sept. 2002, (UNIFEM, New York) 2003, цитиран кај Anderlini, S.N. and El-Bushra, J. Во 'Post-Conflict Reconstruction' in *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, International Alert and Initiative for Inclusive Security, 2004, p.64.
11. DCAF and IPU, *Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*, (DCAF and IPU: Geneva), 2003, p.130.
12. IPU, 'The Participation of Women and Men in Decision-Making: The Parliamentary Dimension', Background paper, состанок на експертската група 'Equal Participation of Women and Men in Decision-making Processes, with Particular Emphasis on Political Participation and Leadership', Addis Ababa, Ethiopia, 24-27 Oct. 2005, p.6.
13. IPU/UNDP/World Bank Institute/UNIFEM, *Parliament, the Budget and Gender*, p. 69.
14. Council of Europe, *Gender Budgeting* (Council of Europe: Strasbourg), 2005, pp. 28-36.
15. IPU, 'The Participation of Women and Men in Decision-Making: The Parliamentary Dimension', p.2.
16. IPU, август 2007.
17. IPU известено во IPU и DCAF, *Parliamentary Oversight of the Security Sector*, 1997, p. 46.
18. Anderlini, S.N. and Conaway, C.P., 'Security Sector Reform', *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, International Alert and Women Waging Peace, 2004, pp.35-36.
19. Melander, E., 'Gender Equality and Intrastate Armed Conflict', *International Studies Quarterly*, 49.4 (2005), p.706.
20. O'Brien, M., 'Parliaments as Peacebuilders: The Role of Parliaments in Conflict-Affected Countries', Working Papers, Series on Contemporary Issues in Parliamentary Development, World Bank Institute and Commonwealth Parliamentary Association, (World Bank: Washington DC), 2005, p.1.
21. UNDP/IPU, 'Global Study Group Meeting: Strengthening the Role of Parliaments in Conflict and Post-Conflict Situations, Final Draft Report', (IPU: Geneva), 20-22 July 2005, p.14.
22. UNDP/IPU, 'Global Study Group Meeting: Strengthening the Role of Parliaments in Conflict and Post-Conflict Situations, Final Draft Report', (IPU: Geneva), 20-22 July 2005, p.12.
23. Van Brabant, K., 'Strengthening Parliaments in Conflict and Post-Conflict Situations: Drawing on Select Experiences from Africa', Нацрт подготвен за UNDP/UIP Global Study Group Meeting on Strengthening the Role of Parliaments in Conflict and Post-Conflict Situations, Geneva, 20-22 July 2005 (необјавено), p.24.
24. Human Rights Watch, 'Struggling To Survive: Barriers to Justice for Rape Victims in Rwanda', *Human Rights Watch Reports* 16:10(A) (2004). <http://hrw.org/reports/2004/rwanda0904/rwanda0904.pdf>
25. Novovic S. and Petrovic, D., 'Women in Policing' (Republic of Serbia Ministry of Interior Police College: Belgrade), April, 2006, p.35.
26. Potter, A., *We the Women: Why Conflict Mediation is Not Just a Job for Men* (Centre for Human Dialogue: Geneva), 2005, p.16.
27. Lithander A. et al., *Engendering the Peace Process: A Gender Approach to Dayton and Beyond* (Kvinna till Kvinna Foundation: Stockholm), 2001, цитирано кај Bouta, T. and Frerks, G. in *Women's Role in Conflict Prevention, Conflict Resolution and Post-Conflict Reconstruction: Literature Review and Institutional Analysis* (Netherlands Institute of International Relations –Clingendael Conflict Research Unit: The Hague), 2002, p. 45. Важно е да се нагласи дека вклучувањето на жените во полициските сили во повоените контексти може да биде резултат на притисокот извршен од меѓународната заедница. На Косово, на пример, ОБСЕ го пропиша како задолжително вклучувањето и на жените и на етничките заедници во полицијата. (За оваа забелешка и должам на Рита Тапхорн.)
28. Burke, E., Klot, J. and Ikawebe, B., *Engendering Peace: Reflections on the Burundi Peace Process*, African Women for Peace Series (UNIFEM: Nairobi), 2001, Appendix 1.
29. Moser, C. and Clark, F.C., 'The Gendered Continuum of Violence and Conflict: An Operational Framework', *Victims, Perpetrators or Actors? Gender, Armed Conflict and Political Violence*, (Zed Books: London and New York), 2001, p.30.
30. Bouta, Frerks and Bannon, p.34.
31. Bouta, Frerks and Bannon, p.47.
32. Human Rights Watch, 'Struggling To Survive: Barriers to Justice for Rape Victims in Rwanda', *Supra*, p.32.
33. Dahlerup, D. and Freidenvall, L., 'Quotas as a fast track to equal representation for women', *International Feminist Journal of Politics* 7.1 (2005), p.26.
34. UNRISD (2005); IPU, 'Women in National Parliaments', 31 август 2007; IDEA, *Country Profiles*, 2007.
35. Isha L'Isha News Release, 'Parliament/Knesset Passes New Law Mandating Inclusion of Women for Peace and Security Negotiations & Policy', 21 јули 2005. <http://www.peacewomen.org/news/Israel-OPT/July05/Knesset.html>
36. McGrew, L., Frieson, K. and Chan, S., *Good Governance from the Ground Up: Women's Roles in Post Conflict Cambodia*, Washington DC: цитирано кај Powley, E. and Anderlini, S.N. во 'Democracy and Governance' in *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, International Alert and Initiative for Inclusive Security, 2004, p.36.
37. Council of Europe, *Gender Budgeting*, (Council of Europe: Strasbourg), 2005, p.10.
38. DCAF and IPU, *Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*, (DCAF and IPU: Geneva), 2003, p.130.
39. IPU/UNDP/World Bank Institute/UNIFEM, *Parliament, the Budget and Gender*, (IPU: Geneva), 2004, p.61.
40. Council of Europe, *Gender Budgeting*, (Council of Europe: Strasbourg), 2005, p.14.
41. Byanyima, W., 'Politics, Good Governance and Gender: Gender Budgeting Experiences in Three African Countries', *Fifth Global Forum on Re-Inventing Government: "Innovation and Quality in the Government of the 21st Century"*, Mexico City 3-7 Nov. 2003, p.3.
42. IPU/UNDP/World Bank Institute/UNIFEM, *Parliament, the Budget and Gender*, p.75.
43. Council of Europe, *Gender Budgeting*, (Council of Europe: Strasbourg), 2005, pp.17-18.

44. IPU/UNDP/World Bank Institute/UNIFEM, Parliament, the Budget and Gender, p.44.
45. Reeves, H. and Watch, H., Women's and Gender Budgets: An Annotated Resource List, Institute of Development Studies, (BRIDGE: Sussex), 1999, p.14.
46. Byanyima, 'Politics, Good Governance and Gender', pp.6-9; World Bank Policy Research Report, Engendering Development, 270; IPU/UNDP/World Bank Institute/UNIFEM, Parliament, the Budget and Gender, p. 28.
47. Pankhurst, p.20.
48. Bouta and Frerks, p.42.
49. UN Division for the Advancement of Women, Report, Expert Group Meeting on Peace Agreements as a Means for Promoting Gender Equality and Ensuring Participation of Women. A Framework of Model Provisions, Ottawa, 10-13 Nov. 2003, p.12.
50. UN Division for the Advancement of Women, Report, Expert Group Meeting on Peace Agreements as a Means for Promoting Gender Equality and Ensuring Participation of Women. A Framework of Model Provisions, Ottawa, 10-13 Nov. 2003, p.8.
51. Bouta, T., Frerks, G. and Bannon, I., Gender, Conflict, and Development, (World Bank: Washington DC), 2004, p.49.
52. Kadaga, A., Deputy Speaker of Parliament, Uganda, интервју, Geneva, Oct.19, 2005.
53. IPU/IDEA, Making Reconciliation Work: The Role of Parliaments, 2005, p.10.
54. Freeman, M., Making Reconciliation Work: The Role of Parliament, Handbook for Parliamentarians No 10, (IPU/IDEA: Geneva), 2005, p.11.
55. Freeman, M., Making Reconciliation Work: The Role of Parliament, Handbook for Parliamentarians No 10 (IPU/IDEA: Geneva), 2005, p.11.
56. Anderlini, S.M., Conaway, C.P. and Kays, L., 'Transitional Justice and Reconciliation', Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action, (International Alert and Women Waging Peace: Washington DC), 2004, p.9. http://www.womenwagingpeace.net/content/toolkit/chapters/Transitional_Justice.pdf
57. Freeman, M., Making Reconciliation Work: The Role of Parliament, Handbook for Parliamentarians No 10 (IPU/IDEA: Geneva), 2005, p.12.
58. Anderlini, S.M., Conaway, C.P. and Kays, L., 'Transitional Justice and Reconciliation', Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action, (International Alert and Women Waging Peace: Washington DC), 2004, p.12. http://www.womenwagingpeace.net/content/toolkit/chapters/Transitional_Justice.pdf
59. Goldblatt, B. and Meintjes, S., 'South African Women Demand the Truth', What Women Do in Wartime: Gender and Conflict in Africa, eds. Turshen, M. and Twagiramariya, C., (Zed Books: New York), 1998, p.29.
60. Pankhurst 21; Anderlini, S.N, Conaway, C.P. and Kays, L., 'Transitional Justice and Reconciliation', Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action, (International Alert and Women Waging Peace: Washington DC), 2004, p.6. http://www.womenwagingpeace.net/content/toolkit/chapters/Transitional_Justice.pdf
61. Bastick, M., 'Ensuring Women's Involvement in the Full Reconciliation Process', Presentation to the Regional Seminar on the Role of Parliamentarians in the National Reconciliation Process in Africa, Bujumbura, Burundi, 7-9 Nov. 2005, p.5.
62. Akoun, L., MP-Ivory Coast, personal interview, 19 Oct. 2005.
63. Strickland, R. and Duvvury, N., Gender Equity and Peacebuilding: From Rhetoric to Reality (International Center for Research on Women: Washington DC), 2003, pp.7-8.
64. Rehn, E. and Sirleaf, E.J., Women, War, Peace (UNIFEM: New York), 2002, pp.11, 13, 16.
65. Овој пасус се потпира врз Luciak, I., 'Joining Forces for Democratic Governance: Women's Alliance Building for Post-war Reconstruction in Central America', експертски извештај подготвен за UNRISD's 10-Year Evaluation of the Beijing Women's Conference 2004, UN Research Institute for Social Development, 2004, p.30.
66. Congreso de la República, Bancada de la Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca, Femicidio en Guatemala: Crimenes contra la humanidad (URNG: Guatemala City), 2005, pp.54-56.
67. Bouta, Frerks and Bannon, p.149.
68. Correira, M., 'Gender', Colombia: The Economic Foundation of Peace, eds. Guigale, M. Lafourcade, O. and Luff, C., (World Bank: Washington DC), 2003, p.146, цитирано kaj Bouta, Frerks and Bannon.
69. IPU, Aug. 2007.
70. IPU, 'Women in Politics', <http://www.ipu.org/wmn-e/suffrage.htm> Mosadiq, 'The New Afghan Constitution'.
71. DCAF and IPU, Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices, (DCAF and IPU: Geneva), 2003, p.27.
72. 'The Swedish Government's Action Plan to Implement Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security', pp.3-4. http://www.osce.org/documents/odhr/2006/10/20979_en.pdf
73. Foreign Affairs-Canada, 'Towards a Canadian National Action Plan to Implement Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security', Third Annual Symposium of the Canadian Committee on Women, Peace and Security, Oct. 2005

...the first of these is the fact that the ...

...the second of these is the fact that the ...

...the third of these is the fact that the ...

...the fourth of these is the fact that the ...

...the fifth of these is the fact that the ...

...the sixth of these is the fact that the ...

...the seventh of these is the fact that the ...

...the eighth of these is the fact that the ...

...the ninth of these is the fact that the ...

...the tenth of these is the fact that the ...

...the eleventh of these is the fact that the ...

...the twelfth of these is the fact that the ...

...the thirteenth of these is the fact that the ...

...the fourteenth of these is the fact that the ...

...the fifteenth of these is the fact that the ...

...the sixteenth of these is the fact that the ...

...the seventeenth of these is the fact that the ...

...the eighteenth of these is the fact that the ...